

országgyűlési lap, amely úgy látszik a Stuller és a Bodon Ábrahám-féle iránytól el akar térni, címe legalábbis erre utal: Pártatlan. Lehetséges, hogy erre is a kihagyás sorsa várt volna, legfeljebb a nevét kellett volna megemlíteni.

T. Erdélyi Ilona csak igen kicsiny részt vállalt a kötetben, az irodalmi divatlapokat, az Ifjú Magyarország lapkísérleteit, a negyvenes évek divatlapjait mutatja be. Bizonytalankodása e lap-típus meghatározásánál tökéletesen érthető, hiszen éppen a lapok szerkesztői szándékainak kontúrozatlansága miatt nem tudja pontosan a fogalmat körülhatárolni: az irodalmi divatlap „nem szemle, nem családi lap, nem néplap, nem szépirodalmi folyóirat, nem magazin, nem napilap, nem hivatalos közlöny vagy műsorfüzet . . .” S bizonyára még tovább lehetne sorolni a lap-típusokat, amelyeknek jegyeit a divatlap nem hordozza. Hát akkor mi a divatlap? Célját tudjuk: „Kor és közönségigényt szolgált ki, amennyiben minden rovatával önálló lapot pótol.” Ezeknek a lapoknak jellemzésére Erdélyi Ilona kiválasztotta a szinte legjellemzőbb, képzavarokkal, szirupos mázzal megtöltött, bevont idézetet, a Regélő-Honművész programnyilatkozatát, amely tulajdonképpen semmit sem mond, csak fecseg anélkül, hogy tudná, mit akar. A szerző meg tudja

tehát győzni olvasóját arról, hogy ezek az úgynevezett divatlapok igen nagy igénytelenséget takarnak, s az átlagizlés hű tükröi. Nyilvánvaló azonban, hogy az igénytelenségnek is vannak fokozatai. A legigényesebb igénytelen divatlap a Rajzolatok a Társasélet és Divatvilágból.

Ugrin Aranka a harmincas évek ismeretterjesztő lapjait, a reformkori német nyelvű folyóiratokat, valamint az első magyar agrárlap, a Magyar Gazda történetét dolgozta fel. S mint-hogy népszerűsítő, tudományos lapok értékeléséről, kezdő lépéseiről, vagy az első magyar mezőgazdasági lap kezdeteiről van szó, úgy hisszük, hogy a bőségesen tárgyalt más, irodalmi, kritikai lapok mellett, amelyeket már irodalomtörténetekből is megismerhettünk, ez is megérdemelt volna ugyanennyi figyelmet. Annál is inkább, mert a Magyar Gazda Széchenyi gondolatainak volt a szócsove. Széchenyié, akinek a tevékenységét talán közel sem vizsgálták annyira az elmúlt évtizedekben, mint Kossuthét.

A magyar sajtó története merész és sikerült lépés volt. Szerzői, szerkesztői, mint fentebb már írtam, többször alapkutatótást végezve, a megjelent irodalmat tanulmányozva készítették a szintézist.

Kilián István

Thomas Antonii de Senis „Caffarini”: Libellus de supplemento legende prolixie virginis beate Catherine de Senis. Primum ediderunt Iuliana Cavallini – Imelda Foralosso, Roma, Edizioni Cateriniane, 1974, pp. LXXII + 446. (Testi Cateriniani III.)

Meglepő talán, hogy magyar irodalomtörténeti szakfolyóiratban recenzió jelenik meg egy 1400 körüli olasz szerző latin hagiográfiai művének modern kiadásáról. Tommaso da Siena-nak – vagy ismertebb nevén Tommaso Caffarini-nek – a velencei San Giovanni e Paolo domonkos kolostor priorjának Sienai Szent Katalin bővebb legendájához fűzött terjedelmes kiegészítése, *Supplementum*-a azonban meglepetésekkel szolgál a középkori magyar irodalom kutatójának. Caffarini neve nem volt teljesen ismeretlen a Margit legendák kutatói előtt, ő volt ugyanis a címzettje annak a levélnek, melyben Gergely fráter, magyarországi domonkos provinciális 1408-ban fontos adatokat közölt Szent Margittal és legendájával kapcsolatban. Bár e levelet hazai és külföldi kutatók – másod-, harmadkézből – már többször idézték (többször alaposan félre is értették), teljes és pontos szövege mindezekig kiadatlan volt.

E levél szövegét ugyanis éppen Caffarini több mint hatodfélszáz évig csak kéziratból ismert műve őrizte meg, – s nem akármilyen szöveggörnyezetben. Művének első kiadása ezért nagyon is megérdemli figyelmünket.

Tommaso de Siena (1350–1434) az 1400 körüli évtizedekben egyike volt azoknak a vezető olasz domonkosoknak, akik rendjük megreformálásán, s tekintélyének emelésén munkálkodtak. E törekvésük szerves részét alkotta az 1380-ban elhunyt, kivételes egyéniségű domonkos apácának, Sienai Szent Katalinnak a kultusza. Az ő szentté avatását igyekeztek minden eszközzel elérni, s ebben éppen szerzőnk volt az – egyelőre ugyan sikertelen – főszerep. (Katalint csak 1461-ben avatta szentté II. Pius.) Ennek az ügynek a szolgálatában készült a Raimondo da Capua által írt bővebb Katalin-legendához fűzött *Supplementum*. Az 1401 és 1418 között több részletben írt és ismételtén átdolgozott könyv műfaji szempontból rendhagyó eset a hagiográfiai irodalomban. Caffarini a bővebb Katalin-legendalacuná-it kívánja kitölteni, további adatokkal és emlékekkel egészíti azt ki, olykor pedig nagy apparátussal bizonyítani igyekszik a Katalinnal

kapcsolatos csodás jelenségek valóságát. Ez utóbbiak között a stigmák elnyerése volt a legjelentősebb és a legvitatottabb, s ezért műve tekintélyes részét e kérdésnek szentelte. Hogy bizonyítsa, nemcsak ferencesek, hanem domonkosok is részesülhettek a stigmák kiváltságában, igyekezett felmutatni olyan Katalint megelőző domonkos szerzeteseket vagy apácákat, akik a stigmákat elnyerték. Ebbeli igyekezete során fordult figyelme Szent Margit felé, s ezért kért felvilágosítást a magyar provinciálistól.

A Velencében működő olasz domonkos Margit iránti érdeklődésének olyan eddig nem ismert, vagy tévesen értékelt adatokat közönhetünk, melyek jelentősen módosíthatják a Margit-legendákra vonatkozó ismereteinket. Gergely levelének közlésén túl, a szerző megemlíti egy általa a XIV. század végén Pisában olvasott ismeretlen Margit-legendát is, s meglepő adatokat sorol fel Margitnak Calabriától Angliáig terjedő kultuszáról. A *Supplementum* ismeretében új megvilágításba kerülhet középkori irodalmunk egy másik, érdemtelenül elhanyagolt alkotása is, az Ilona-legenda. Margit állítólagos veszprémi nevelőjének, az Ilona nevű domonkos apácának a legendáját ezeit egységileg Paolo Ruzicska magyar irodalomtörténete (*Storia della letteratura ungherese*, Milano 1963) építette be a középkori magyar irodalom folyamatába, pedig magyar földön s minden bizonnyal magyar szerzőtől származó irodalmi műről van szó. (A Margit-legendák és az Ilona-legenda kérdésével külön tanulmányban részletesen fogok foglalkozni.)

Ami a magyar szempontból is oly értékes szövegkiadást illeti, csak a legteljesebb elismeréssel nyilatkozhatunk Iuliana Cavallini és Imelda Foralosso munkájáról. Az utóbbi által írt bevezetés tájékoztató Tommaso da Siena életéről, műveiről, a *Supplementum* keletkezéséről, és annak kéziratairól – helyreigazítva a korábbi kutatók nem egy tévedését. A minden textológiai igényt kielégítő szövegkiadás a mű két egykorú (sienai és bolognai), de egymással nem mindenütt egyező kézírata alapján készült. Az eltérések magától, a művét többször módosító szerzőtől származnak, s ezért a kiadók természetesen minden variánst gondosan közölnek. Mivel bizonyítható, hogy Caffarini számos másolatban terjesztette munkáját, a ma már elveszett kéziratok is tartalmazhatják a szerzőtől származó további módosításokat, kiegészítéseket. Egy ilyen elveszett kéziratnak éppen a Margittal kapcsolatos kutatásunk során sikerült talán nyomára jutnunk. Az egyik XVI. századi olasz domonkos életrajzyűjtemény (*Vite*

dei santi e beati del sacro ordine de' frati predicatori, cosi huomini, come donne, Firenze 1588) szerzője, Serafino Razzi, Margit-életrajza végén írja, hogy 1572-ben a chioggiai domonkos kolostor könyvtárában fontos adatokat talált, ami arra készítette, hogy módosítson forrásának, Leandro Alberti művének előadásán. A Chioggiában talált könyv szerzője nem más, mint Fra Tommaso da Siena, akitől egy Margitra és Ilonára vonatkozó bekezdésnyi szöveget Razzi idéz is. Az idézetből nemcsak az kétségtelen, hogy a *Supplementum*-ról van szó, de az is, hogy annak egy ismeretlen variánsáról, ugyanis az idézett rész olyan információt is tartalmaz, melyet a sienai és bolognai kódex alapján készült kritikai kiadásban nem találunk (Razzi, i. m. II, 13).

A kötet kiadói néhány szép reprodukciót is közölnek a művészi szempontból is kiemelkedő két alapul vett kódexből. A sienai kódex egyik reprodukált lapján a magyar boldog Ilona képe is látható.

Klaniczay Tibor

Die heiligen Könige. Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Thomas von Bogyay, János Bak, Gabriel Silagi. Graz–Wien–Köln, 1977. Verlag Styria. 196 l. (Ungarns Geschichtsschreiber 1.)

A Styria Kiadó végre teljesítette azt a régi óhajt, hogy a *Geschichtsschreiber des Ostens* nagy vállalkozáson belül a bizánci, oszmán és szláv történetírás legfontosabb forrásait bemutató kötetek után Kelet-Európa egyik nem szláv népének, a magyaroknak az elbeszélő forrásait is megismerhesse a németül olvasók népes tábora. Miként Thomas von Bogyay, a sorozat szerkesztője előszavában elmondja, nem csak a teljességigény, hanem Magyarország történelmi jelentősége és európai szerepe miatt vált különösen indokolttá ennek az új sorozatnak az elindítása. Magyarország történelme a nemzetközi kutatás számára eléggé ismeretlen terület, mégha forrásai feltárásában mindenkor kivették idegenek is részüket. Nem is annyira a magyar nyelv miatt van ez így, amely kétségtelenül teljesen elkülöníti a magyarságot szomszédaitól és a nyugati világtól, hanem sokkal inkább amiatt az általános történelmi tudat miatt, amelyen belül Magyarország nem került eddig az őt megillető helyre. Továbbá a latin nyelvtudásnak és a klasszikus műveltségnek világszerte megfigyelhető sajnálatos hanyatlása miatt válik szükségessé németül is közreadni az amúgy elvileg internacionálisan érthető, mert latin nyelvű források egész sorát is. S ez a vállalkozás még dicséretesebbé teszi a sorozatot,